

A fenntartható fejlődés közgazdaságtudományi dimenziói*

Balázs Bettina

Halmi Péter (szerk.):

Fenntarthatóság a közgazdaság-tudományban: Elméleti alapok, alkalmazások
Akadémiai Kiadó, Metropolitan Egyetem, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2024, 532 o.
ISBN: 978-963-454-947-5

A tanulmánykötet célja nem kevesebb, mint feltárni, megismerni és bemutatni a fenntarthatóság alapvető jelentőségű közgazdaságtudományi dimenzióit. A tanulmányok lefedik a fenntarthatóság minden fontos területét – ideértve a kérdés makroökonómiai és nemzetközi gazdaságtani megközelítését, a versenyképesség és a gazdasági növekedés vizsgálatát, a demográfiai dimenzióit, az állampénzügyek problémakörét, a globális kínálati láncok hálózatos szerkezetéből és a nemzetközi pénzügyi rendszer struktúrájából adódó kihívásokat, valamint kiemelten a zöld pénzügyeket. A több mint harminc szerző mindegyike szakterületének kiváló és elismert szakértője, ami garancia arra, hogy a kötet olvasói érdekes, releváns és jövőbemutató írásokkal találkozhatnak.

A fenntarthatóság új dimenzió a közgazdaságtudományban. Korunkban immár megkerülhetetlen a fejlődés természeti, gazdasági és társadalmi korlátainak figyelembevétele. A tárgyalt kötet Magyarországon úttörő munka, hiszen átfogóan ragadja meg a fenntarthatóság eddig kevésbé vizsgált közgazdaságtudományi dimenzióit. A széles körű elemzés a makrogazdasági egyensúlyoktól a zöld pénzügyekig, a demográfiai és nemzetközi gazdasági összefüggésektől az államháztartás fenntarthatóságáig terjed, kiemelve az olyan globális kihívások hatásait, mint a klímaváltozás.

A kötetet a szerkesztői *Bevezető*, majd az egész művet átfogó, mélyen szántó bevezető tanulmány indítja. Szerkezetét tekintve a mű három nagy részre tagolható. Külön egységet képeznek a makrogazdasági kérdések, a nemzetközi gazdasági dimenziók, valamint a zöld pénzügyek. A fenntarthatóság makrogazdasági vonatkozásai összesen hat tanulmányban, a kötet legterjedelmesebb részében kerültek áttekintésre. A nemzetközi összefüggésekről szóló második, valamint a zöld pénzügyeket taglaló

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Balázs Bettina: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, PhD-hallgató. E-mail: bettinabalazs@gmail.com

harmadik rész közel azonos terjedelműek: a második részben három, a harmadik részben pedig öt tanulmány szerepel.

Halmi Péter: Fenntarthatóság a közgazdaságtanban – kiindulópontok és megválaszolandó kérdések című átfogó tanulmányában a szerző meggyőzően hangsúlyozza: a környezeti összefüggések mellett ugyancsak kiemelt figyelmet igényelnek a fenntarthatóság gazdasági és társadalmi összefüggései is. Az elméleti keretek körülhatárolását követően Halmi felvázolja a témában úttörőnek számító korábbi tanulmányokat, így a Római Klub „A növekedés határai” című 1972-es jelentését (*Meadows et al. 1972*), az 1988-as *Brundtland-jelentést*, a 2006-os *Stern-jelentést*, *Nordhaus 1994-es DICE-modelljét* vagy a vagyoni szemléletű 2021. évi *Dasgupta-jelentést*. A széles elméleti háttér segíti a kötet fő gondolatainak kontextusba helyezését. A tanulmány áttekinti a klímaváltozás fő közgazdasági hatásait; a jegybankok szerepét az éghajlatváltozás hatásainak enyhítésében. A központi kérdés benne a makrogazdasági fenntarthatóság, annak keretén belül a növekedési elmélet, a közpénzügyek és az idősödés témaköre; a gazdaság rezilienciája (*Halmi 2020*); valamint a fenntarthatóság nemzetközi rendszerszintű értelmezése (*Halmi 2023*). A tanulmány egyúttal röviden összefoglalja a kötetben szereplő tanulmányok fő mondanivalóját is.

Kaszab Lóránt, Morvay Endre, Világi Balázs és Vonnák Balázs: Friss fejlemények a klímaváltozás közgazdaságtanában című tanulmánya a klímaváltozás okainak és következményeinek alapos elemzésén túl lehetséges jövőbeli forgatókönyveket is felvázol. A kihívásokat tekintve két ágazatot emeltek ki külön: az energia- és az élelmiszer-előállítás. A klímaváltozás hatásai regionálisan eltérőek, s egyes ágazatokat, mint például a részletesen tárgyalt energiaszektort és mezőgazdaságot különösen érzékenyen érintik az egyenlőtlen hatások. A konklúzió szerint a felmelegedés megállítása nem lehetséges, de mértékének korlátozása az energiaszektor átalakításával, a megújuló források bővítésével, az emisszió csökkentésével, valamint az életmód és mezőgazdaság fenntarthatóvá tételével elérhető. Mindehhez azonban megfelelő klímapolitikai intézkedések, kormányzati elköteleződés és a társadalom edukációja szükséges.

Halmi Péter Fenntartható növekedés, növekedési potenciál című tanulmánya a makrogazdasági egyensúlyok irányából közelíti meg a fenntarthatóság témakörét. A gazdaság fenntartható, a makrogazdasági egyensúlyokat is tükröző kibocsátási szintje a potenciális kibocsátás. Az e szintet meghaladó aktuális kibocsátás egyensúlyi zavarokkal jár, túlfűtöttséget, azaz nem fenntartható növekedési teljesítményt, míg az azt el nem érő output recessziót vagy pangást jelent. A potenciális növekedés és annak irányzatai, az egyes tényezők hatásainak a feltárása ezért kivételesen nagy jelentőségű a fenntarthatóság közgazdaságtudományi elmélete tekintetében (*Halmi 2021*). A tanulmány mélyrehatóan tárgyalja az EU14 országainak növekedési

modelljét. Részletesen elemzi a potenciális növekedés irányzatait, azok tényezőit, illetve az egyes országcsoportok szerinti fő jellemzőit is.

Marton Ádám *Az idősödő társadalom hatásai a fiskális politika és a gazdasági növekedés perspektívájából* című tanulmányában aláhúzza: az egyre csökkenő születésszám, a születéskor várható élettartam kitolódása, a halálozási ráták mérséklődése a társadalmi korfa olyan átalakulásához vezet, amely jelentős hatást gyakorol a társadalmi és gazdasági folyamatokra is. Empirikus módszerekkel támasztja alá, hogy az idősödés kedvezőtlen hatást gyakorolhat a fiskális egyensúlyra és a gazdasági növekedésre. Befejezésül felvázolja a szükséges és lehetséges gazdaságpolitikai intézkedések körvonalait.

Kolozsi Pál Péter és Banai Ádám *Klímaváltozás, bizalom, jegybank* című tanulmánya a jegybankok szerepét vizsgálja a klímaváltozás elleni küzdelemben, kiemelve, hogy a zöld fordulat pénzügyi átalakulás nélkül elképzelhetetlen. A szerzők szerint a jegybankok számára kulcsfontosságú, hogy tevékenységükbe integrálják a zöld szempontokat anélkül, hogy ez sértené árstabilitási vagy egyéb alapvető céljaikat. Hangsúlyozzák a jegybankokkal szembeni bizalom és hitelesség fontosságát a hatékony működés érdekében.

Filep-Mosberger Pálma, Gábor Péter és Hevér Judit *A versenyképességi mutatók és a gazdasági növekedés kapcsolata* c. tanulmányukban a növekedésre a legnagyobb hatást gyakorló tényezőket azonosítják, valamint a versenyképességi mutatók kiegyensúlyozott fejlesztésének előnyeit vizsgálják a WEF és az IMD versenyképességi mutatók vizsgálatával. Következtetéseik szerint a kiegyensúlyozottság növelésére irányuló intézkedések hosszabb távon fenntarthatóbb növekedést eredményezhetnek. Eszerint a gazdaságpolitikának a relatíve gyengébb versenyképességi dimenziókra kell összpontosítania, hogy képes legyen maximalizálni a növekedési potenciált. Míg az alacsonyabb fejlettségű országokban az infrastruktúrára és közintézményekre, addig a magasabb fejlettségű országokban az oktatásra és a pénzügyi piacokra érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni.

Bódi-Schubert Anikó és Ritzlné Kazimir Ildikó *Milyen tényezők alakították a magyar készpénztartási hányadot az ezredfordulót követően?* című tanulmányukban a magyar készpénztartási hányad az ezredfordulót követő hosszú távú alakulását vizsgálják, különös tekintettel arra, hogy a valós adatok ellentmondanak a digitalizáció térnyerésével más területeken érzékelhető trendekkel. A várakozásokkal ellentétben az elmúlt években a készpénzkereslet nemhogy csökkent volna, hanem erős ütemben nőtt. A szerzők az Engle–Granger–módszer alkalmazásával megállapították, hogy a hazai készpénztartási hányadra a vagyontartási motiváció mellett kihatással vannak az olyan, előre nem látható nemzetközi kihívások is, mint a Covid19-járvány vagy a háborús helyzetek.

A nemzetközi összefüggéseket tárgyaló blokkban *Bódi-Schubert Anikó* és *Ritzlné Kazimir Ildikó* másik, *A globális gazdaság hálózati építőelemei – Kapcsolatok és csomópontok* című a tanulmányukban a globális gazdaság komplex hálózati struktúráit és alrendszereit vizsgálják, melynek során öt kiemelt hálózati alrendszert neveznek meg: az üzleti, a logisztikai-közlekedési, a technológiai-erőforrás, a geopolitikai, valamint a fogyasztói hálózati alrendszereket. A kutatás célja az alrendszerek közötti kapcsolatok, kölcsönhatások és fenntarthatósági, valamint hatékonysági vonatkozásaiknak feltárása, iránymutatásokat fogalmazva meg a fenntartható hálózati hatékonyság érdekében.

Bánkuty-Balogh Lilla, *Lehmann Kristóf* és *Szalai Zoltán* *A dollárdominancia fenntarthatósága endogén pénzületi és geopolitikai megközelítésben* című tanulmányában a vizsgálat tárgyát a dollárdomináns pénzügyi rendszer fenntarthatósága képezte. A tanulmány kitér a pénzteremtés elméleteire, a jelenlegi pénzügyi helyzet előnyeire és hátrányaira is, a dollártól eltérő valutákra, valamint a pénzügyi rendszerekre ható világpolitikai folyamatokra. A szerzők arra figyelmeztetnek, hogy a pénzügyi világban nagy változások várhatók, de a pontos irányt nehéz előre jelezni. A jövőbeli pénzügyi rendszer alakulásában számos tényező fog szerepet játszani, és az egyensúly folyamatosan változni fog.

Gánics Gergely és *Neszveda Gábor* *A természetes reálkamat r^* Görögországban* című tanulmánya e mutató alakulását elemzi 1997 és 2019 között. Tehát azt vizsgálják, milyen kamatláb mellett tud a gazdaság fenntartható növekedési pályán működni inflációs stabilitás mellett. Az eredmények arra mutatnak, hogy a gazdasági és politikai események, valamint a zöld átállás is befolyásolja ezt a mutatót. A vizsgálat alapján a reálkamat a válságok idején csökkent, és az országhozkockázat is negatívan hatott rá.

Seregdi László *Lehetőségek a bankok prudenciális szabályozásának gazdaságpolitikai célú eltérítésére* című tanulmányában a bankszabályozás célját és gazdaságpolitikai eltérítési lehetőségeit tárgyalja, célként megnevezve a bankrendszer prudens működésének biztosítását és a gazdasági stabilitás megőrzését. A szerző az EU bankszabályozási rendszere és a Bázeli III ajánlások közötti különbségeket vizsgálja a bankszabályozás gyakorlatának és jogi kereteinek elemzésével. A mű bemutatja a szigorú kockázati alapú megközelítéstől való eltérések lehetőségét, és a zöld finanszírozási lehetőségek és környezeti kockázatok figyelembevételének szükségességére helyezi a hangsúlyt.

Gyura Gábor: *A klímasemleges bankok módszertani kérdései és gyakorlati kihívásai* című tanulmányában kevésbé feltárt témát vizsgál: a párizsi klímamegállapodás céljaira tekintettel a net zero banking területét, fókuszban az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésének igényével. Fogalmi alapokat határoz meg, nemzetközi kitekintést is magában foglalva, valamint a klímasemleges bankolás egyes

elemeit is taglalja. Továbbá javaslatokat fogalmaz meg, és jövőbeli kutatási kérdések azonosítására is vállalkozik.

Nagy Gábor, Sárvári Balázs és Varga Bence Zöld hitelezés Magyarországon – tapasztalatok és történeti háttér című tanulmányában áttekinti az európai bankrendszer hazai és nemzetközi történeti hátterét, különös tekintettel Magyarország és Lengyelország banki és jegybanki fenntarthatósági gyakorlataira. A Magyar Nemzeti Bank (MNB) adatszolgáltatásaira és hazai, valamint nemzetközi szakirodalmi forrásokra támaszkodva a szerzők kiemelten tárgyalják a magyarországi zöld hitelezést, az MNB zöld kezdeményezéseit, valamint a zöld hitelek szerepét és teljesítményét elemzik a zöld átállásban.

Hajdu Gabriella és Holczinger Norbert Áttekintés az éghajlatváltozás kockázatainak kezeléséről a biztosítási szektorban című tanulmányában az éghajlatváltozásból adódó kockázatok biztosítási szektorban történő kezelésével foglalkozik. Az éghajlatváltozásból fakadó egyes pénzügyi és működési kockázatok feltárása alapján megállapítható: a klímaváltozás kihívásokkal szolgál a biztosítási szektor számára, egyben elősegíti a területen az innovációt, és teret enged a fenntartható fejlődés előmozdításának.

Bach Alexandra, Csorba Norbert, Héjja Borbála, Kim Donát, Monostori Zoltán, Soós Gábor Dániel, Szentmihályi Szabolcs és Várgedő Bálint A Magyar Nemzeti Bank rövid klímastressztesztjének módszertani bemutatása című tanulmányukban az MNB által kifejlesztett, rövid távú hitelezést vizsgáló klímastressztesztet mutatják be, célul tűzve a magyar hitelintézeti szektorbeli klímakockázatok és különösen az átállási kockázatok mérésének módszertani megalapozását. A mű bemutatja, hogy egyes forгатókönyvek szerint hogyan alakul a klímakockázatok megoszlása az energiaigényes iparágakban, és ezek milyen hatást gyakorolnak a hitelintézetekre. A kutatási eredmények szerint az energaintenzív ágazatok különösen sérülékenyek a klímapolitikai intézkedésekkel szemben, ám a stresszteszt jó kiindulópont a jó gyakorlat megtalálásához és adaptálásához.

A hiánypótló kötet alapvető érdeme, hogy a fenntarthatóságot nem csupán környezeti, hanem átfogó gazdasági és társadalmi kontextusban vizsgálja. A tanulmányok rávilágítanak arra, hogy a fenntarthatóság elérése érdekében alapvető szemléletváltásra van szükség mind a közgazdasági elméletben, mind a gazdaságpolitikai gyakorlatban. Ugyanakkor a kötet több helyen hangsúlyozza, hogy a fenntarthatóság rendszerszintű megközelítése további kutatásokat igényel, s vizsgálendő kutatási kérdések is megjelennek a műben. A jövőbeli kutatások irányai közé tartozik többek között a fenntarthatóság gazdasági modelljeinek továbbfejlesztése, az innovációk és a technológiai fejlődés fenntarthatósági hatásainak vizsgálata, valamint a globális pénzügyi rendszer reformjának lehetőségei. A kötet szerzői kiemelik, hogy

a fenntarthatóság kérdéskörének átfogó jellegű megközelítése és kezelése nélkülözhetetlen a hosszú távú gazdasági és társadalmi stabilitás elérése érdekében.

A kötet alapvető hozzájárulást nyújt a fenntarthatóság közgazdasági elméletéhez és gyakorlati alkalmazásához. Tematikája és a benne szereplő tanulmányok mélysége miatt a könyv alapműként szolgálhat mindazok számára, akik a fenntarthatóság kérdéseivel foglalkoznak. Emellett a kötet inspiráló és kihívásokkal teli olvasmány, amely új távlatokat nyit a fenntarthatóság közgazdasági vizsgálatában. A bemutatott eredmények és felvetett kérdések további gondolkodásra és kutatásra ösztönöznek, hozzájárulva a fenntartható jövő megteremtéséhez.

Felhasznált irodalom

- Brundtland, G. H. (1988): *Közös jövőnk. A Környezet és Fejlődés Világbizottság jelentése*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- Dasgupta, P. (2021): *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. HM Treasury, London. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/602e92b2e90e07660f807b47/The_Economics_of_Biodiversity_The_Dasgupta_Review_Full_Report.pdf
- Halmi Péter (2020): *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiaja*. Akadémiai Kiadó, Budapest. <https://mersz.hu/kiadvany/701/info/>
- Halmi Péter (2021): *COVID-crisis and economic growth: Tendencies on potential growth in the European Union*. *Acta Oeconomica*, 71(S1): 165–186. <https://doi.org/10.1556/032.2021.00034>
- Halmi Péter (2023): *Globalizáció versus deglobalizáció*. *Hitelintézet* Szemle, 22(2): 5–24. <https://doi.org/10.25201/HSZ.22.2.5>
- Meadows, D.H. – Meadows, D.L. – Randers, J. – Behrens, W.W. (1972): *The limits to growth. Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. Universe Books, New York. <https://doi.org/10.1349/ddlp.1>
- Nordhaus, W.D. (1994): *Managing the Global Commons: The Economics of Climate Change*. MIT Press, Cambridge, MA. <https://doi.org/10.1017/s1355770x00000735>
- Stern, N. (2006): *The Economics of Climate Change. The Stern Review*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511817434>